

A PERSPECTIVE ON PRESCHOOL EDUCATION IN THE MODERN ERA

Lalazar Jafarova

Institute of Education of the Republic of Azerbaijan,

Ph.D. in Pedagogy, associate professor

E-mail: l.cafarova@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0002-2620-2351>

Abstract. The article examines the issues related to the effective organization of the modern preschool education system in Azerbaijan. As is well known, preschool education is the initial link in the lifelong education system. It ensures the formation of a healthy and well-developed personality, fosters a desire to learn, and prepares children for systematic education. To achieve this, specific objectives are set. In the context of modernizing the education system, the primary goal of Azerbaijan's state education policy is to ensure the quality of education, including modern preschool education. The article also notes that, despite the positive developments in the field of preschool education in the country, several issues remain unresolved.

One of the highlighted points is that, alongside undeniable advancements in modern education, there are still solvable problems. Undoubtedly, preschool education is of great importance and relevance in the modern era. It should be emphasized that during the preschool years, the fundamental personal characteristics of a child are formed, determining the quality of their future physical and intellectual development. If the individual developmental characteristics of each child are not taken into account at this age, it may negatively impact their future life.

Keywords: preschool education, new content, pedagogical process, problem, developmental environment, integration, developmental domains.

DOI: 10.30546/2709-2488.2025.01.510

To cite this article: Jafarova L. (2025). A perspective on preschool education in the modern era. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 250, Issue I, pp. 23-33.

Article history: received – 15.01.2025; accepted – 18.02.2025.

CC BY 4.0. Authors expressly acknowledge the authorship rights of their works and grant the journal the first publication right under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY, which allows the published work to be freely distributed to others, provided that the original authors are cited and the work is published in this journal.

MÜASİR DÖVRDƏ MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏHSİLƏ BAXIŞ

Laləzar Cəfərova

Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
E-mail: l.cafarova@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-2620-2351>

Annotasiya. Məqalədə Azərbaycanda müasir məktəbəqədər təhsil sisteminin keyfiyyətli təşkili məsələləri araşdırılır. Məlum olduğu kimi, məktəbəqədər təhsil fasiləsiz təhsil sisteminin ilkin halqasıdır. Məktəbəqədər təhsil uşağın sağlam, inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi formalaşmasını, öyrənməyə həvəsin yaradılmasını, onun sistemli öyrənməyə hazırlanmasını təmin edir. Bunun üçün qarşıya konkret məqsədlər qoyulur. Təhsil sisteminin modernləşdirilməsi kontekstində Azərbaycanda dövlət təhsil siyasətinin əsas vəzifəsi ümumi təhsilin, o cümlədən, müasir məktəbəqədər təhsilin keyfiyyətini təmin etməkdir. Məqalədə, həmçinin qeyd olunur ki, bu gün ölkəmizdə məktəbəqədər təhsil sahəsində görülmüş müsbət işlərlə yanaşı, bir sıra həllini gözləyən problemlər də mövcuddur.

Təhlil olunan məsələlərdən biri də odur ki, müasir təhsil sahəsində təkzibolunmaz inkişafə yanaşı, həlli mümkün olan problemlər də mövcuddur. Şübhəsiz ki, müasir dövrdə məktəbəqədər təhsil sahəsi çox mühüm və aktualdır. Qeyd etmək lazımdır ki, məhz məktəbəqədər yaş dövründə uşaqda əsas şəxsi xüsusiyyətlər formalaşır və onun gələcək fiziki və əqli inkişafının keyfiyyəti müəyyən edilir. Bu yaşda hər bir uşağın inkişaf xüsusiyyətləri nəzərə alınmazsa, bu, onun gələcək həyatına mənfi təsir göstərə bilər.

Açar sözlər: məktəbəqədər təhsil, yeni məzmun, pedaqoji proses, problem, inkişafetdirici mühit, integrasiya, inkişaf sahələri.

DOI: 10.30546/2709-2488.2025.01.510

Məqaləyə istinad: Cəfərova L. (2025). Müasir dövrdə məktəbəqədər təhsilə baxış. «*Məktəbəqədər və ibtidai təhsil*», № 1 (250), səh. 23-33.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 15.01.2025; qəbul edilib – 18.02.2025.

CC BY 4.0. Müəlliflər açıq şəkildə öz əsərlərinin müəlliflik hüquqlarını təsdiq edir və jurnala Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisenziyası çərçivəsində ilk nəşr hüququnu verirlər. Bu lisenziya, əsərin bu jurnalda yayımlandığı və orijinal müəlliflərə istinad edildiyi halda, onun sərbəst şəkildə digər şəxslər tərəfindən yayılmasına icazə verir.

Giriş / Introduction

“Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, məktəbəqədər təhsil ümumi təhsilin birinci pilləsidir və onun gələcək inkişafı vektorunu müəyyən edən hüquqi-normativ sənədlərlə tənzimlənir. Sənədlərdə qeyd olunduğu kimi, hər bir uşaq üçün təhsilin keyfiyyəti və əlçatanlığı məktəbəqədər təhsilin birinci istiqamətidir. Şübhəsiz ki, müasir dövrdə məktəbəqədər təhsil sahəsi çox mühüm və aktualdır. Hazırkı dövrdə təhsil sahəsində təkzibolunmaz inkişafı yanaşı, həlli mümkün olan müəyyən problemlər də mövcuddur. Məhz məktəbəqədər yaş dövründə uşaqda bir sıra anatomik-fizioloji xüsusiyyətlər formalaşır və onun fiziki, psixi və əqli inkişafı müəyyən edilir. Bu yaşda hər bir uşağın inkişaf xüsusiyyətləri nəzərə alınmazsa, bu, onların gələcək həyatına mənfi təsir göstərə bilər.

Müasir təhsil modelinin bünövrəsi hesab edilən məktəbəqədər təhsil sosial şəxsiyyətin əsaslarını qoyan təhsilin birinci pilləsi və ailə dəstəyinin ən mühüm institutudur. Son illər məktəbəqədər təhsil sahəsində əsaslı dəyişikliklər baş verir, təkmilləşdirilir və inkişaf etdirilir.

Məktəbəqədər təhsil, ümumiyyətlə, daim dəyişən və transformativ bir prosesdir. Demək olar ki, son illərdə bütün dünyada gənc nəslin təlim-təربiyəsi və ümumi inkişafı ilə bağlı problemlər kəskinləşir.

Məktəbəqədər yaş dövrü uşaqların təربiyəsində, xüsusilə məsuliyyətli dövrüdür. Uşaq şəxsiyyətinin ilkin formalaşma dövrü məhz məktəbəqədər yaş dövrüdür. Bu yaş dövründə uşağın həmyaşıdları ilə ünsiyyəti zamanı onun şəxsiyyətinin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərən kifayət qədər mürəkkəb münasibətlər formalaşır. Uşaqlarda ünsiyyət azlığı xüsusi diqqət yetirilməli olan böyük bir problemdir. Ünsiyyət zamanı eşitmə və dinləmə bacarıqlarına həmyaşıdları və böyüklərlə təmasda olmaq, fikirlərini ifadə etmək və nitqi başa düşmək kimi bacarıqlar daxildir [Cəfərova, L., 2002].

Məktəbəqədər təhsil sahəsində mövcud problemlərdən biri sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların sayının artmasıdır. Bu, çox aktual problemdir. Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların təربiyəsi və təhsilində aparıcı istiqamət inklüziv təhsildir.

Inklüzivlik sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların sağlam uşaqlarla bərabər hüquqlu olmasını təmin edir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində inklüziv təhsil, əlilliyi olan uşaqların cəmiyyətdə tam hüquqlu inkişafına imkan yaradan innovativ təhsil sistemidir. Problemin həlli məsələləri bu təhsil müəssisələrinin mütəxəssislərinin korreksiya pedaqogikası və xüsusi psixologiyanın əsaslarını bilməməsi, müəssisələrin kifayət qədər maddi-texniki avadanlıqlarla təchiz

olunmaması, eyni zamanda “inklüziv”ın formalaşdırılmamış proqram və metodik vasitələri ilə daha da ağırlaşır. Bu fikrə əsaslanaraq, deyə bilərik ki, təhsil müəssisələrində inklüziv təhsili həyata keçirən müəllimlərin, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların valideynlərinin peşə səriştəlilik səviyyəsinin inkişaf etdirilməsi və artırılması üçün şərait yaradılması zəruridir [“Məktəbəqədər təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 2017].

Təəssüflə qeyd etmək olar ki, hazırda məktəbəqədər müəssisələrin maddi-texniki təchizatla, ilk növbədə, kompüter avadanlıqları ilə təmin olunmasında, eyni zamanda təşkilati məsələlərdə yaranan çətinliklər mövcud problemlərdən biridir. Məktəbəqədər müəssisələrin kompüter avadanlıqları ilə təchiz olunmasının əsas təşkilati problemlərinə obyektiv və subyektiv səbəblər daxildir.

Məktəbəqədər təhsilin problemlərini təsvir edərkən, uşaqların ailəsi ilə qarşılıqlı əlaqə problemi üzərində dayanmamaq mümkün deyil.

Ailə ilə qarşılıqlı əlaqə problemi bəlkə də təhsil prosesinin təşkilinin ən vacib aspektidir. Müasir uşaq bağçası şəraitində dəstək və qarşılıqlı anlaşma, həmçinin valideynlərin qarşılıqlı əlaqəsi və iştirakı, onların təhsil fəaliyyətinə daxil edilməsi də labüddür.

Təlim-tərbiyə məsələlərinin həyata keçirilməsində valideynləri məktəbəqədər təhsil müəssisələri ilə fəal əməkdaşlığa cəlb etmək lazımdır.

Müasir məktəbəqədər təhsil sahəsində mövcud problemlərdən biri uşaq şəxsiyyətinin kommunikativ tərəflərinin inkişaf etdirilməsidir. Valideynin məktəbəqədər müəssisə ilə əməkdaşlığı olmadan uşağın tam inkişafının təmin edilməsi mümkün deyil. Valideyn məktəbəqədər yaşlı övladının yanında olmalı, ona kömək etməyə çalışmalıdır. Valideynlərin əksəriyyəti məşğul olduqlarını əsas gətirərək məktəbəqədər müəssisələr ilə əməkdaşlıq etməkdə çətinlik çəkirlər. Tərbiyəçi-müəllimin vəzifələrindən biri valideynlərdə maraq oyatmaq, onları qarşılıqlı əməkdaşlığa təşviq etməkdir. Bu, ilk növbədə, valideynlərdən, tərbiyəçi-müəllimin peşəkarlığından, onun qarşıya qoyduğu məqsəddən, müasir məktəbəqədər təhsildə aktual problemlərin necə həll olunacağından asılıdır.

Texnologiyanın sürətlə inkişaf etdiyi hazırkı dövrdə uşağı düzgün tərbiyə etmək asan olmayan və çox əmək tələb edən prosesdir. Məktəbəqədər müəssisələrdə pedaqoji innovasiyalardan, təlim texnologiyalarından istifadə uşaqların idrak qabiliyyətlərini inkişaf etdirən, onları müstəqil qərar çıxarmağa sövq edən, onlarda fəal həyat mövqeyi formalaşdıran metodlardır. Tərbiyəçi-müəllimlər tərəfindən təlim prosesində tətbiq edilən müasir pedaqoji texnologiyalar məktəbəqədər yaşlı uşaqların gələcək nailiyyətlərinə və onların məktəbdə uğurlu təhsilinə zəmanət verir.

Uşağın həyat şəraitini yaxşılaşdırmaq və tərbiyəsinə nəzarəti artırmaq, tam hüquqlu, ahəngdar şəxsiyyətin əsaslarını formalaşdırmaq üçün uşaq bağçası ilə

ailə arasında sıx əlaqələri, qarşılıqlı əməkdaşlığı gücləndirmək və inkişaf etdirmək lazımdır [“Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı”, 2019].

Əməkdaşlıq prosesində tərbiyəçi-müəllim valideynlərə uşağın düzgün tərbiyə olunması haqqında məsləhətlər verir. Məktəbəqədər müəssisədə tərbiyəçi-müəllimlər yalnız uşaqların müəllimi deyil, həm də onların tərbiyə olunmasında valideynlərin tərəfdaşı rolunda çıxış edirlər.

Əsas hissə / Main part

Məktəbəqədər təhsil uşağın ətraf aləmlə harmoniyasını təmin etmək, onda keyirxah hisslər formalaşdırmaq, əməkdaşlığa və müsbət özünütədqiqə nail olmaq baxımından əhəmiyyətlidir. Buna baxmayaraq, məktəbəqədər müəssisələrdə tərbiyəçi-müəllimlər tərəfindən həyata keçirilən sosial-mənəvi tərbiyə məsələləri təkcə məktəbəqədər təhsil çərçivəsində həll edilə bilməz. Uşaqlara sosial-mənəvi tərbiyənin aşılmasında valideynlərin tərbiyəçi-müəllimlərlə əməkdaşlıq əlaqələri yaradılmalıdır. Ailə uşaqlarda şəxsi münasibətləri, yaxınlarına və ailəsinə hörmət, sevgi, qayğı, təhlükəsizlik və inam hissini formalaşdırır. Lakin təəssüf ki, bu keyfiyyətləri heç də bütün ailələrə aid etmək olmur. Müasir dövrdə dünyanın hər bir yerində olduğu kimi, Azərbaycanda da bir çox ailə ağır böhran keçirir: ailədaxili münasibətlərin, boşanmaların, sosial risk altında olan ailələrin, tək anaların və işsiz qadınların sayı artıb. Bir çox valideynlərin uşağını böyütmək üçün “məsuliyyət” kimi bir anlayışı yoxdur. Həqiqətən, V.G Belinskinin “Ətrafda çoxlu valideynlər var, atalar və analar isə azdır!” sözlərini xatırlayırıq. Öminliklə deyə bilərik ki, bu gün hər bir ailədə kompüter, noutbuk, planşet, smartfon və digər növ qadectlər mövcuddur. Bu da valideynlər və uşaqlar arasında qarşılıqlı ünsiyyət əlaqələrinin azalmasına səbəb olur. Əgər qadectlər uşağın bütün şüurunu zəbt edirsə, o zaman uşaqla valideyn arasında sıx ünsiyyət arxa plana keçir, uşaq planşet və ya telefonla vaxt keçirməyə üstünlük verir; uşaq boş vaxtını səmərəli keçirə bilmir, oyuncaqlara, kitablara az maraq göstərir, həmyaşıdları ilə ünsiyyətə həvəsi olmur. Hər bir valideyn yadda saxlamalıdır ki, fasiləsiz olaraq telefon və ya planşetlə məşğul olan uşaq həmyaşıdları ilə ünsiyyət qurmaq və əməkdaşlıq etməyi bacarmayacaq. Qeyd olunanlardan belə nəticəyə gəlmək olar ki, valideyn övladını erkən yaş dövründən diqqət və qayğısı ilə əhatə etməli, onu əsl şəxsiyyət kimi formalaşdırmalı, müsbət keyfiyyətlər aşılamalıdır [Grebeshova, S.B., 2016].

Məktəbəqədər müəssisənin uşağın fiziki, zehni, sosial və emosional inkişafındakı rolu nədən ibarətdir? Məktəbəqədər müəssisənin əsas üstünlüyü burada uşaqlar üçün sosial təcrübə məkanının yaradılmasıdır. Mühüm aspektlərdən biri böyüklər və uşaqlar arasında etibarlı tərəfdaşlıq, ünsiyyət tərzinin seçilməsidir.

Əməkdaşlıq texnologiyaları, pedaqoji dəstək və uşağın fərdiləşdirilməsi təhsilin yeni dəyərləri kimi, xüsusilə aktualdır. Şəxsiyyətyönümlü təlim və tərbiyə texnologiyaları təhsil prosesinin təşkilinin iki əsas modelində – tərbiyəçi-müəllimlə uşaqların birgə fəaliyyəti və uşağın müstəqil fəaliyyəti ilə ön plana çəkilir. Uşağa şəxsiyyətyönümlü yanaşma hər bir uşağın fərdiliyinin inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına yönəlmiş pedaqoji dəstəyə əsaslanır. Eyni zamanda, təlim zamanı xarakter, temperament, artıq əldə edilmiş bilik və bacarıqların səviyyəsi, habelə gələcək təlim və inkişaf üçün zəruri olan qabiliyyət və səriştələrin formalaşma dərəcəsi nəzərə alınır.

Pedaqoji dəstək əlverişli şəraitin yaradılmasına, dəstəkləyici səylərin kompleksinə, uşaqların inkişafında uzunmüddətli maneəsiz yardıma, müstəqilliyi vurmağa yönəldilmişdir.

Təlim-tərbiyə prosesində məktəbəqədər yaşlı uşaqların sosial və kommunikativ bacarıqlara yiyələnmələri üçün şəxsiyyətyönümlü inkişafetdirici təlimin aşağıdakı texnologiyalarından istifadə prioritet məsələdir:

- güvən qazanmağa kömək etmək;
- fərddə müsbət başlanğıcı gücləndirmək;
- inkişafa mane olan şeylərdən uzaq durmaq;
- müxtəlif səviyyəli təlimlər;
- modul tipli təlimlər;
- inkişafetdirici təlimlər;
- birgə öyrənmə;
- layihə üsulu;
- kompleks qarşılıqlı təlimlər.

Sosiallaşma və fərdiləşmə uşaq şəxsiyyətinin inkişafı üçün vacibdir. Hər uşaq özünəməxsusdur, fərqli xarakter xüsusiyyətlərinə və potensiala malikdirlər. Buna görə də onlara fərdi yanaşmaq və fərqli keyfiyyətlərini nəzərə almaq, ekskursiyalarda, gəzintilərdə, yemək zamanı, oyun prosesində, təlim fəaliyyətlərində yardım, müdafiə, qarşılıqlı əlaqə, pedaqoji dəstək göstərmək lazımdır.

Sosial prioritetlərin, əxlaqi və ailə dəyərlərinin qurulması ilə bağlı söhbətlərə, didaktik və rollu oyunlara daha çox vaxt ayırmaq, qısamüddətli və uzunmüddətli layihələrin təlim prosesinə daxil edilməsi məqsədəuyğundur. Layihə mövzuları fərqli ola bilər [Taguma, M., Litjens, I., and Makowiecki, K., 2012].

Uşaqların inkişafı, əsasən, onları əhatə edən əşyavi-inkişafetdirici mühitdən: oyuncaqlar, metodik vəsaitlər, rəsmetmə, modelləşdirmə, dizayn üçün materiallar, kitablar, musiqi alətləri, bədən tərbiyəsi avadanlıqları, didaktik və metodik ədəbiyyatda elmi əsasları müəyyənləşdirilmiş təlimin təşkili formalarından asılıdır [Kurrikulum po vospitaniyu detey rannego i doshkolnogo vozrasta (1–7 let), 2007].

Hazırkı dövrdə valideynlərin əksəriyyəti məşğul olduqlarını əsas gətirərək məktəbəqədər təhsil müəssisələri ilə müntəzəm şəkildə əlaqə saxlamaqda, əməkdaşlıq etməkdə çətinlik çəkirlər. Tərbiyəçi-müəllimin vəzifəsi valideynlərdə maraq yaratmaq və onları qarşılıqlı əməkdaşlığa təşviq etməkdir.

Məktəbəqədər müəssisə ilə ailə arasında əməkdaşlıq əlaqələrinin vacib cəhəti ondan ibarətdir ki, müəssisə “təşkilat mərkəzi” rolunu oynayır və “evdə təhsilə təsir edir”, buna görə də uşaqların tərbiyəsində uşaq bağçası ilə ailə arasında qarşılıqlı əlaqəni mümkün qədər səmərəli təşkil etmək lazımdır. Bu gün ailənin potensial imkanları ciddi dəyişikliklərə məruz qalır. Tərbiyəçi-müəllimlər onun təhsil potensialının azaldığını, uşağın ilkin sosiallaşması prosesində rolunun dəyişməsinə qeyd edirlər.

Müasir dövrdə bəzi valideynlər vaxt çatışmazlığı, məşğulluq və məktəbəqədər pedaqogika və psixologiya məsələlərində səriştəsizlik səbəbindən bir çox çətinliklərlə qarşılaşırlar [Schweinhart, L., 2006]. Uşaqların əqli, fiziki, sosial, emosional inkişafı üçün əlverişli şərait yaradan və onların tərbiyəsində valideynlərin iştirak dərəcəsini artırmaqda maraqlı olan məhz məktəbəqədər müəssisələrin pedaqoji işçiləridir.

Bir çox valideynlər məktəbəqədər müəssisənin yalnız valideynlər işdə olarkən uşaqlarına baxdıqları bir yer olduğuna inanırlar. Tərbiyəçi-müəllimlər də çox vaxt bu səbəbdən valideynlərlə ünsiyyət zamanı böyük çətinliklərlə üzləşirlər. Valideynlər bilməlidirlər ki, uşaq yalnız qidalanmalı və gözəl geyinməli deyil, o, eyni zamanda ünsiyyət bacarıqlarına yiyələnməli, düşünməyi, fikirləşməyi öyrənməlidir. Valideynləri əməkdaşlığa necə cəlb etmək olar? Ailədə və məktəbəqədər müəssisələrdə uşağın inkişafı üçün vahid məkan necə yaradılmalı, valideynləri təhsil prosesinin iştirakçısına necə çevirmək olar?

Məktəbəqədər müəssisələr ilə ailələr arasında qarşılıqlı əlaqə sisteminin həyata keçirilməsi zəruridir [“Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı”, 2019]. Eyni zamanda, valideynlərlə müxtəlif əməkdaşlıq formalarından (valideyn iclasları, birgə şənliklərin keçirilməsi, müsabiqələr, sərgilərin təşkili və s.) təlim-tərbiyə məsələlərinə həvəs oyatmaq, mövcud pedaqoji bilikləri genişləndirmək və dərinləşdirmək, yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək lazımdır. Məktəbəqədər müəssisə ilə ailə arasındakı dialoq bir qayda olaraq, tərbiyəçi-müəllimin uşağın nailiyyətlərini, müsbət keyfiyyətlərini, qabiliyyətlərini və s. nümayişi əsasında qurulur. Belə müsbət rolda olan tərbiyəçi-müəllim təhsildə bərabərhüquqlu tərəfdaş kimi qəbul edilir. Valideynlərin tərbiyəçi-müəllimlərin fəal köməkçilərinə çevrilmələri üçün onları müəssisə ilə əməkdaşlığa cəlb etmək lazımdır.

Müasir məktəbəqədər təhsil necə olmalıdır? Tərbiyəçi-müəllimlər özləri məktəbəqədər bilikləri “süngər” kimi qəbul edən uşaqlarla işləyirlər. Uşaq öy-

rənməkdə, yeni bilik və bacarıqlara yiyələnməkdə fəaldır. Bu da o deməkdir ki, dövrün tələblərinə cavab verən müasir məktəbəqədər təhsilə müasir texnologiya və metodları tətbiq etmək lazımdır [Heckman, J.J., Moon, S.H., Pinto, R., Savel'yev, P.A., Yavitz, A., 2009].

Müasir dövrdə məktəbəqədər təhsilin təşkili məsələlərində müsbət dəyişikliklərlə yanaşı, çatışmazlıqlar da özünü göstərir. Bu çatışmazlıqlar məktəbəqədər təhsilin səmərəli təşkilinə mane olur. Məktəbəqədər təhsilin əsas problemləri cəmiyyətin inkişafı və təhsil sahəsindəki çağırışlarla bağlıdır. Yuxarıda bəzi məsələlərə nəzər saldıq. Bunlarla yanaşı, bir sıra problemlər də mövcuddur ki, bu problemlər məktəbəqədər təhsildə keyfiyyətin yüksəlməsinə mane olur. Bu çatışmazlıqlar və onların həlli yolları aşağıdakı kimi ümumiləşdirilə bilər:

1. Keyfiyyətli təhsil resursları çatışmazlığı və problemin həlli yolları:

- müasir təlim metodikalarının və metodik vəsaitlərin, texnologiyaların hazırlanması;
- tərbiyəçi-müəllimlərin peşəkar inkişafına dəstək olmaq üçün ixtisasartırma kurslarının təşkili;
- elektron tədris resurslarının yaradılması və onlardan istifadə.

2. Məktəbəqədər müəssisə sayının az olması, bir çoxlarının standartlara cavab verməməsi və problemin həlli yolları:

- bərabər imkanların təmin edilməsi üçün xüsusi proqramların tətbiqi.

3. Məktəbəqədər təhsilə əksər ailələrin əlçatanlığının aşağı olmasının səbəbləri və problemin həlli yolları:

- məktəbəqədər təhsil üçün dövlət subsidiyalarının artırılması;
- aşağı gəlirli ailələr üçün pulsuz və ya güzəştli təhsil proqramlarının tətbiqi;
- alternativ təhsil metodlarının (uşaq bağçaları, səyyar bağçalar və s.) təşviqi.

4. Müasir pedaqoji yanaşmaların azlığı və problemin həlli yolları:

- fəal təlim metodlarının tətbiqi (oyunlar, layihələr, tədqiqat yönümlü təlimlər);
- uşaq psixologiyasına və fərdi inkişafa əsaslanan təlim proqramlarının hazırlanması;
- tərbiyəçi-müəllimlər üçün müasir pedaqoji metodlara, yanaşmalara, texnologiyalara dair təlimlərin təşkili.

5. Valideynlərin məktəbəqədər təhsilə münasibəti, maarifləndirmənin qənaətbəxş olmaması və problemin həlli yolları:

- valideynlər arasında maarifləndirmə kampaniyalarının aparılması;
- məktəbəqədər təhsil müəssisələri və ailələr arasında müasir əməkdaşlıq modellərinin tətbiqi.

6. İnküziv təhsilin məhdud inkişafı və problemin həll yolları:

- xüsusi təhsil ehtiyacı uşaqlar üçün inklüziv qrupların yaradılması;
- tərbiyəçi-müəllimlərin inklüziv təhsil üzrə təlim keçməsi;

- uşaqların sosial integrasiyasını təmin etmək üçün müvafiq mexanizmlərin hazırlanması.

Müasir dövrdə keyfiyyətli məktəbəqədər təhsilin inkişafı bu kimi problemlərin aradan qaldırılması və həll edilməsi ilə mümkündür. Bunun üçün dövlət, cəmiyyət və təhsil müəssisələrinin əməkdaşlığı vacibdir.

Nəticə / Conclusion

Sonda deyə bilərik ki, təhsil prosesinin səmərəli təşkil olunması üçün əlverişli sosial-pedaqoji şərait yaradılmalıdır. Bunlar arasında sosial və etnik mənsubiyyəti nəzərə almaqla təhsil prosesinin humanistləşdirilməsi, vətənpərvərlik hisslərinin aşılınması və effektiv idarəetmə həlledicidir. Pedaqoji dəstək taktikalarından istifadə edərək şəxsiyyətyönlü təlim vasitəsilə məktəbəqədər yaşlı uşaqların sosial tərbiyəsi məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin daha çox öyrənilməsini, inkişaf etdirilməsini və təcrübədə tətbiqini tələb edir.

Beləliklə, tədqiqat prosesində tərbiyə və təlim texnologiyalarında baş verən dəyişikliklər, “valideyn – uşaq – tərbiyəçi-müəllim” arasında qarşılıqlı hörmət və etimada əsaslanan bərabərhüquqlu münasibətlərin mahiyyətinin dəyişməsi, məktəbəqədər təhsil proqramlarının həyata keçirilməsi şərtləri, məktəbəqədər təhsil işçilərinin peşəkarlığının artırılması, məktəbəqədər təhsilin ictimai mahiyyətinin dərk edilməsi məktəbəqədər təhsilin keyfiyyətinə müsbət təsir edir. Yeni yanaşmaların tətbiqini həyata keçirmək üçün tərbiyəçi-müəllim müvafiq səriştələrə sahib olmalı, dəyişkənlik baxımından təlim prosesinin necə qurulacağını anlamalıdır [Cəfərova, L., 2002].

Məqalənin aktuallığı. Məlum olduğu kimi, bütün dövrlərdə məktəbəqədər təhsilin keyfiyyəti aktual problem olmuşdur. Məktəbəqədər təhsil uşağın sağlam, inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi formalaşmasını, sistemli şəkildə təhsil almağa hazırlaşmasını, onda öyrənməyə həvəs yaranmasını təmin edir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində işlər elə qurulmalıdır ki, cəmiyyətin tələblərinə cavab versin, məktəbəqədər dövrün unikalığının qorunmasını təmin etsin. Hər bir məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin müasir dövrün tələblərinə nə dərəcədə cavab verdiyini sübut etməsi, ilk növbədə, təlim prosesinin yüksək keyfiyyəti ilə əldə edilir. Müasir elmi yanaşmalar nöqtəyi-nəzərindən təhsilin keyfiyyəti təhsil prosesinin meyarlarının məcmusu və bu prosesin nəticələri ilə xarakterizə olunur.

Məqalənin elmi yeniliyi. Məqalədə son illərdə respublikanın məktəbəqədər təhsil sistemində baş verən əsaslı dəyişikliklərdən, bu sistemin təkmilləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi, məktəbəqədər təhsilin keyfiyyət göstəricilərindən, müşahidə olunan yeniliklərdən (uşaqların məktəbə hazırlanmaları, onların sadə əmək bacarıqlarına yiyələnmələri, istedad və qabiliyyətlərinin aşkar edilməsi, həyatı

qabiliyyətlərinin formalaşması, pedaqoji prosesdə sosiallaşma imkanlarının genişlənməsi və s.) bəhs olunur. Qeyd edilir ki, yeniliklərin əsas göstəriciləri yeni yaranmış ənənələr və əldə olunmuş təcrübədir. Bu, məktəbəqədər təhsilin inkişafında yeni və mütərəqqi bir başlanğıc hesab olunur. Həmçinin məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan tərbiyəçi-müəllimlərin qarşısında qoyulan tələblərin dəyişdiyi, tələbkərlilik səviyyəsinin yüksəldiyi qeyd edilir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə təhlil olunan, müasir dövrdə respublikamızda məktəbəqədər təhsil sahəsi üzrə aparılan işlər, dövlət standartında müəyyənləşdirilmiş təlim məqsədlərinin reallaşdırılması, keyfiyyətli məktəbəqədər təhsilin təşkili üzrə tövsiyələr məktəbəqədər təhsilin təşkilinə istiqamət verə bilər. Məqalə məktəbəqədər təhsil müəssisələrində çalışan tərbiyəçi-müəllimlər, bu sahədə tədqiqat aparan elmi işçilər, bu ixtisas üzrə təhsil alan tələbələr üçün istiqamətverici tövsiyə ola bilər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. (2013). "Azərbaycan müəllimi" qəzeti. 25 oktyabr.
2. "Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin dövlət standartı". (2019). Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarı, 8 avqust.
3. Cəfərova, L. (2002). Məktəbəqədər tərbiyə sisteminin müasir problemləri. "Təhsil, Mədəniyyət, İncəsənət", No 4, s.71–72.
4. "Məktəbəqədər təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2017). Bakı şəhəri, 16 iyun.
5. Grebeshova, S.V. (2016). Aktualniye problemi sovremennogo doshkolnogo obrazovaniya. Tekst: neposredstvenniy. Molodoy uchyoniy. № 13, 3.
6. Kurrikulum po vospitaniyu detey rannego i doshkolnogo vozrasta (1–7 let). (2007). Respublika Moldova, Institut pedagogicheskikh nauk – Ch.: S. n., (Combinatul Polig.), c. 108.
7. Heckman, J.J., Moon, S.H., Pinto, R., Savelyev, P.A., Yavitz, A., (2009). "The Rate of Return to the HighScope Perry Preschool Program", Journal of Public Economics, Vol. 94, No. 1-2, pp. 114-128.
8. Schweinhart, L. (2006). "Preschool Programmes", Encyclopedia on Early Childhood Development, Centre of Excellence for Early Childhood Development and Strategic Knowledge Cluster on Early Child Development, Montreal.
9. Miho Taguma., Ineke Litjens and Kelly Makowiecki. (2012). Quality Matters in Early Childhood Education and Care: United Kingdom (England), 106 pp.